

Pomník padlým v 1. sv. válce v Mlékojedech, okr. Litoměřice (Dříve Německé Mlékojedy – *Deutsch Mlikojed*)

Archivní rešerše Mgr. Jan Leibl, leden 2023

Úvodem je třeba konstatovat, že dochované prameny jsou příliš kusé, musíme se tedy spokojit víceméně jen se zprávami z dobového tisku. Ve starší literatuře nebyla pomníku věnována pozornost. Nejnovější monografie, zabývající se pomníky Litoměřicka, z pera J. Bureše a M. Pavlíkové *Tatíčku, vrať se k nám* se k Mlékojedskému pomníku vyjádřila pouze stručně v závěrečném registru pomníků v okrese Litoměřice.¹ Uvádějí autora pomníku Josefa Fialu a termín odhalení objektu dne 1. července 1923.

Odhalení pomníku předcházela řada oznámení v místním tisku, která obecní slávu avizovala a zvala na ní ve stanovený 1. červenec 1923 především německé občany sousedních obcí.² Z těchto aktualit víme, že obec ustanovila pro postavení pomníku výbor (*Kriegerdenkmalkomitee*), jenž výtvarné provedení pomníku zadal sochaři Josefu Fialovi. Také je vícekrát zdůrazněno, že pomník je postaven po dlouhé a namáhavé činnosti výboru. Předpokládáme, že „potíže“ byly především s financováním akce. Na zvláštní přání přislíbil svou účast poslanec F. Křepek.

V den slavnosti, v neděli 1. července 1923, bylo špatné počasí, přesto se sešlo množství lidu a dorazil i poslanec Křepek.³ O akci referoval tisk následovně:

„Mlékojedy. Navzdory nepříznivému počasí proběhly oslavy odhalení válečného památníku v neděli 1. března podle programu. Už v šest hodin ráno probudila obyvatele hudba. V 9 hodin se konala slavnostní bohoslužba, již odsloužil litoměřický městský děkan Schönbach-Nitsche. V poledne se na náměstí rozezněla hudba a pak se vše chystalo na vlastní oslavu, odhalení pamětního kamene. Ve dvě hodiny se na návsi, kde pomník stojí, sešli hosté a spolky, slavnostní výbor a slavnostní dámy, zastupitelstvo obce a obyvatelé. Nejprve přítomné jménem výboru slavnosti přivítal Rudolf Schneider, člen výboru slavnosti. Mužský pěvecký spolek "Liedertafel" z Litoměřic zazpíval pod vedením svého sbormistra Schrolla nádherný mužský chór "Segensspruch". Poté vystoupil poslanec Křepek. Řekl: "Zdejší německý venkovský lid dnes slaví svátek, chce vytvořit památný den pro budoucí generace, který by měl ukázat, v co může německý venkovský lid doufat, na čem pracuje a o co usiluje. I když je obzor zahalen v pochmurné mlze, náš lid stojí neohroženě kolem této sochy v pevné naději, že zafouká silný vítr, který i nám opět zajistí lepší slunce! Z historie čerpáme naději, že síla našeho lidu bude nepřekonatelná! Dnešní den je dnem citu a já bych chtěl říci, že to není jen hospodářská práce, která se projevuje v našich velkých organizacích, že to nejsou jen velké politické cíle, o které usilujeme pro náš lid, za které je třeba bojovat, je tu ještě něco jiného v našem německém lidu, co musíme pěstovat, je to jeho cit, jeho vnitřní záležitosti srdce, které musíme udržovat, abychom neupadli v zapomnění v politickém a hospodářském boji každodenního života. Dnes, v den vzpomínky na naše padlé hrdiny, chceme obnovit slib věrnosti našeho lidu. Naše německé manželky a matky však mají i další úkol. Vychovávejte naši příští generaci v tomto duchu, vychovávejte své děti před tímto pomníkem, učte je těmto citům lidskosti, vděčnosti, věrnosti našemu lidu, aby z této budoucí generace vyrostla dobrá, věrná, silná, německá, svobodná generace,

¹ Jiří BUREŠ, Marta PAVLÍKOVÁ, *Tatíčku, vrať se k nám* 3, Pomníky velké války na Litoměřicku, Ústí n. L. 2021, s. 218.

² *Leitmeritzer Zeitung* (dále LZ), Nr. 41, Dienstag, den 22. Mai 1923, 53. Jahrg., s. 3; LZ, Nr. 48, Freitag, den 15. Juni 1923, 53. Jahrg., s. 6; LZ, Nr. 51, Dienstag, den 26. Juni 1923, 53. Jahrg., s. 6; *Illustrierte Lobositzer Zeitung*, Nr. 24, Samstag, den 16. Juni 1923, 47. Jahrg., s. 4.

³ LZ, Nr. 53, Dienstag, den 3. Juli 1923, 53. Jahrg., s. 4.

kteřá bude stavět na základech, o něž bojujeme, aby vedla budoucnost našeho lidu k vítězství.“⁴ Městský děkan Schönbach-Nitsche pak pronesl konsekrační řeč na základě Spasitelových slov: "Kdo byl věrný až do smrti, bude korunován." Vzpomněl na ty, kteří položili své životy, to, co měli nejsvětější, za svou vlast. Za to jim projevíme vděčnost, ale nejen umístěním pamětního kamene, ale také uctěním památky padlých hrdinů smeknutím klobouku. Mrtví se za nás zasloužili a toto místo by mělo být místem svatým, místem vzpomínek a díky za ty, kteří za nás vykrváceli. Poté děkan před pamětním kamenem přečetl krátkou mši a posvětil jej. Slečna Fanny Lohová uctila prostými slovy památku padlých, kteří by nikdy neměli být zapomenuti, a na schody pomníku položila nádherný věnec. Starosta obce pan Schaffran pak převzal památník do péče obce a poděkoval obětavému obyvatelstvu, díky jehož pomoci bylo možné pamětní kámen postavit. Věnce položili také členové 42. pěšího pluku, příbuzní padlých a mužský pěvecký sbor "Liedertafel". Na závěr povznášejícího obřadu zazpíval mužský pěvecký sbor "Liedertafel" chór "Ueber den Sternen"⁵ od Franze Abta.⁶

Další poznatky lze načerpat z hlášení vrchního strážmistra z četnické stanice v Terezíně ze dne 3. 2. 1926 v rámci dotazníkové akce Vojenského muzea v Praze. Četník hlásí mj., že autorem pomníku je sochař J. Fiala., postaven byl nákladem 13000 Kč, vybraných od místních občanů, odhalený 1. 7. 1923. Připojen je velmi stručný popis: „Ležatý obdélníkový tvar, nahoře zakulacený, uprostřed bronzová deska, na níž sklání se anděl nad umírajícím vojínem. Z bílé žuly.“ K těmto hlášením bývají připojovány často fotografie, neb si je vojenské muzeum výslovně žádalo. To vyřešil terezínský četník slovy: „Fotografii možno získati u fotografa Františka Vágnera v Litoměřicích.“⁷

O sochaři a medailérovi Josefu Fialovi (13. 11. 1891 v Blansku – † 31. 5. 1960 tamtéž) není mnoho známo.⁸ V době, kdy pracoval na mlékojedském pomníku, měl již za sebou studia na Umprum v Praze u Otakara Španiela a Bohumila Kafky a byl uprostřed studia v ateliéru Jana Štursy na pražské Akademii výtvarných umění.⁹

Jelikož se jednalo o pomník místních Němců, nešel poválečné „očistě“. Jak vyplývá z fotografií torza pomníku na webu Spolku pro vojenská pietní místa (vets.cz)¹⁰, nějaký horlivec pečlivě odesal jak nápisy ve štítu a pod deskou, tak jména padlých i s tlapatými kříži a listovím na pravé a levé desce po stranách reliéfu anděla s umírajícím vojákem. Samotný reliéf s bronzovým „plamenem“ zmizel

⁴ Nutno podotknout, že sudetoněmecký agrární politik Franz Křepek (1855–1936), poslanec za Rakouska–Uherska i za Československa, pozdější starosta Litoměřic (1933–1936), patřil k demokratickým zdejším německým politikům. Aktivně prosazoval spolupráci Němců s Čechy, přičemž, jak je patrné z pronesené řeči, neztrácel ze zřetele frustraci německých obyvatel z jejich menšinového statusu v Československé republice. Jeho politika ve 30. letech tváří tvář silícímu politicky organizovanému nacionalismu vyzněla naprázdno. Sám Křepek zemřel tragicky v roce 1936 během honu v okolí obce Svor na Novoborsku.

⁵ V provedení mužského sboru dostupné zde: <https://www.youtube.com/watch?v=FkiRqTTJy8A>.

⁶ LZ, Nr. 54, Freitag, den 6. Juli 1923, 53. Jahrg., s. 3.

⁷ Vojenský historický ústav v Praze, evidence válečných pomníků.

⁸ Velmi stručně je představen v heslech těchto encyklopedií: Prokop TOMAN, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, Praha 1936, s. 130; *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–1998*, II., D–G, Ostrava 1998, s. 231.

⁹ Pátrání po nějakých materiálech v Archivu AVU v Praze bylo bohužel bez výsledků. Mají pouze informace týkající se Fialova studia, žádné jeho výkresy. Jeho pozůstalost rovněž není nikde evidovaná (nulový výsledek v Národní galerii v Praze, Moravské galerii v Brně i v Moravském zemském archivu v Brně). Nezjišťovali jsme jak je na tom s Fialou Muzeum Blanenska (<https://www.muzeum-blanenska.cz/muzeum>).

¹⁰ Dostupné na <https://www.vets.cz/vpm/mista/obec/6148-mlekojedy/> (cit. 17. 1. 2023), jedná se o sérii fotografií žulových částí pomníku pořízených Milanem Laštvokou 15. 6. 2014.

neznámo kdy a kam. Poslední ránu pomníku dala výstavba prodejny čp. 84 na jeho místě v druhé polovině 70. let 20. století.¹¹

Bohužel historická fotografie poskytnutá nynější starostkou obce paní T. Vokálkovou neumožňuje pro nekvalitní rozlišení přepis ztracených nápisů. Nehledě k tomu, že spodní partie pomníku zcela zakrývají věnce a květiny. S určitou mírou pravděpodobnosti odhadujeme, že každá deska nesla po osmi jménech padlých mužů. Tato jména lze rekonstruovat z databáze padlých v 1. sv. válce Vojenského historického archivu (je on-line)¹² a doplnit dalšími jmény z digitalizovaných materiálů téže instituce.

1. HANDSCHUH Artur (*1874), z N. Mlékojed, svobodník z 42. pěšího pluku, zemřel 5. 8. 1918.¹³
2. LOH Martin (*3. 5. 1895 v N. Mlékojedech), domovem v N. Mlékojedech, 42. pěší pluk, zemřel v italském zajetí.¹⁴
3. MELZER Wilhelm (*1878) z Něm. Mlékojed, zeměbrancecký pěší pluk 9., padl 6. 11. 1915.
4. MIKL Ondřej (*21. 11. 1875 v N. Mlékojedech), domovem v N. Mlékojedech, 18. domobrancecký pěší pluk, † 1916, ruské zajetí, neznámý.¹⁵
5. SATTRAN Jindřich (*1888 v N. Mlékojedech), domovem v N. Mlékojedech, † 24. 1. 1916 v ruském zajetí.¹⁶ Totožný zřejmě s mrtvým Sattranem Heinrichem (*1888 N. Mlékojedy) z 9. zeměbranceckého pěšího pluku.¹⁷
6. SCHAFFRAN Alois (*1890) z Něm. Mlékojed, † 4. 7. 1916, Przemysl, Halič.¹⁸
7. STIEBITZ Franz (*10. 9. 1878 v Modlanech) nyní příslušný do N. Mlékojed, narukoval k zeměbranceckému 9. pěšímu pluku, šel do pole v létě 1914, poslední zpráva z lazaretu v Trebinje, 11. 6. 1916 byl již nejspíše mrtvý.¹⁹
8. VOBOŘIL Antonín (*14. 12. 1891 ve Mstišově, okr. Teplice), lakýrník v Německých Mlékojedech, příslušný tamtéž, narukoval k 42. pěšímu pluku, zmizel na srbském bojišti, od 6. 11. 1914 neznámý.²⁰
9. WALTER Mikuláš (*1883), z Něm. Mlékojed, † 4. 7. 1918 v Tyrolsku v Itálii.²¹
10. WIRL Anton (*1898), z Něm. Mlékojed, 42. pěší pluk, † padl 22. 11. 1916.²²

¹¹ Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Ústí nad Labem se 1. 12. 1975 vyjádřilo, že nemá námítky k výstavbě prodejny a jejímu umístění. Přemístění dotčeného pomníku však mělo být projednáno na místním šetření 4. 12. t. r., nicméně zápis se nedochoval, pokud vůbec vznikl. A věc zřejmě byla odložena. Dopis adresovaný MNV v Mlékojedech uložen v NPÚ úop Ústí nad Labem, odborná spisovna, Mlékojedy, Prodejna čp. 84.

¹² Dostupné na: <https://www.vuapraha.cz/databaze-vha/?dtb=fallen-first&pl=ml%C3%A9kojedy> (cit. 17. 1. 2023), je nutné ale odfiltrvat padlé příslušné do obce Mlékojedy v okrese Brandýs nad Labem.

¹³ Handschuh dohledán v *Verlustliste ausgegeben am 1918*, 18. 5. 1918, č. 701, s. 21.

¹⁴ Loh dohledán v databázi padlých v 1. sv. válce Vojenského historického archivu.

¹⁵ Mikl dohledán v databázi padlých v 1. sv. válce Vojenského historického archivu.

¹⁶ Sattran dohledán v databázi padlých v 1. sv. válce Vojenského historického archivu.

¹⁷ Dohledán v *Verlustliste ausgegeben am 1914*, 24. 11. 1914, č. 68, s. 46.

¹⁸ Schaffran A. dohledán v databázi padlých v 1. sv. válce Vojenského historického archivu.

¹⁹ Stiebitz dohledán v *Úředním listu Republiky Československé* z 13. 10. 1924, č. 110, s. 3254.

²⁰ Vobořil dohledán v *Úředním listu Republiky Československé* z 5. 3. 1924, č. 54, s. 1403.

²¹ Walter dohledán v databázi padlých v 1. sv. válce Vojenského historického archivu.

²² Wirl dohledán v *Verlustliste ausgegeben am 1917*, 14. 2. 1917, č. 524, s. 64.

11. WIRL Armin Václav (*1891), z Něm. Mlékojed, †21. 11. 1916 v Kirlibaba v Bukovině na ruské frontě.²³

12. ŽIVEC Václav (*1896) z Něm. Mlékojed, náhradní prapor čs. pěšího 42. pluku, † 1. 11. 1915 v Maniewcze ve Volyni na ruské frontě.²⁴

Kromě těchto dvanácti obětí je možno uvažovat o několika dalších jménech, nicméně je nutné (platí to i pro jména již výše uvedená) je ještě prověřit v dalších pramenech mimo ty zde citované.²⁵ Zejména jejich vztah k obci Mlékojedy. Také existují záznamy o raněných, kteří později (až po skončení války) mohli na následky zranění či útrap zemřít a v takových případech mohli být započítáni.

13. KOUKOLÍČEK Václav (* 26. 3. 1896 v N. Mlékojedech), příslušný do obce Trnová, okr. Litoměřice, narukoval k praporu polních myslivců 6., †září 1915 v Haliči.²⁶

14. NEBESLAU, Václav (* 1883) domobranecký pěší pluk 10., †29. 3. 1916 v Korutanech, lazaret č. 7/VIII., jihozápadní fronta. Nevíme, ze kterých Mlékojed pocházel.²⁷

15. PIETSCHMANN Michael (*5. 12. 1895 v Žitenicích, příslušný tamtéž) zřejmě se živil jako trhovce v N. Mlékojedech, ve kterých v čp. 25 žil jeho bratr Ferdinand. Neznámý od 18. 6. 1918, kdy naposledy psal z Monfalcone v Itálii.²⁸

16. SPRINGER, Heřman (*1890) z pěšího pluku 7., † 27. 11. 1917 ve Feltre, Benátsko, italská fronta. Nevíme, ze kterých Mlékojed pocházel.²⁹

Přestože se jednalo o pomník německý, nesmíme zapomenout, že v obec byla národnostně smíšená, tudíž se na pomníku vyskytovala i jména padlých Čechů. Rozlišit je od sebe je nyní těžké, neboť se německá jména v různých pramenech počešťují a naopak (viz Sattran Jindřich alias Heinrich). To je úkol pro další bádání. (Pomoci by mohlo i pátrání v rodinných archivech starousedlíků, pokud nějakí jsou).

²³ Wirl dohledán v databázi padlých v 1. sv. válce Vojenského historického archivu.

²⁴ Živec dohledán v databázi padlých v 1. sv. válce Vojenského historického archivu.

²⁵ Zejména projít dochované vojenské matriky příslušných útvarů, farní matriky obce, seznamy obyvatel apod.

²⁶ Koukolíček dohledán v databázi padlých v 1. sv. válce Vojenského historického archivu.

²⁷ Nebeslau dohledán v databázi padlých v 1. sv. válce Vojenského historického archivu.

²⁸ Pietschmann dohledán v *Úředním listu Republiky Československé* z 15. 3. 1924, č. 63, s. 1697.

²⁹ Springer dohledán v databázi padlých v 1. sv. válce Vojenského historického archivu.